

RĂZBOIUL DE INDEPENDENȚĂ AL ROMÂNIEI REFLECTAT ÎN PUBLICAȚIA SĂPTĂMÂNALĂ *LE MONDE ILLUSTRÉ*

Bianca KARDA¹

ROMANIAN INDEPENDENCE WAR SEEN BY FRENCH MAGAZINE *LE MONDE ILLUSTRÉ*

ABSTRACT

The Declaration of the Independence of Romania, proclaimed in Parliament on May 9, 1877 went unnoticed by the official French press. One of the major periodicals of modern France was the weekly magazine Le Monde Illustré (The Illustrated World).

The Russian-Turkish war of 1877-1878 was widely covered by the prestigious French publication. In addition to the military operations carried out in Romania, the French journalists also recorded scenes from everyday life that they captured in cities as: Chișinău, Iași, Galați, Brăila, Giurgiu, Turnu Severin, Sulina, Calafat, Orșova or Ada Kalé island.

Keywords: Romanian Independence, Russian-Turkish war of 1877-1878, French press, *Le Monde Illustré*, war correspondent.

Una dintre publicațiile periodice majore ale Franței moderne a fost revista săptămânală *Le Monde Illustré*. A apărut la Paris neîntrerupt între anii 1857-1940 și 1945-1956. Între colaboratori s-au numărat personalități ca Alexandre Dumas, Paul Féval, Théophile Gautier, George Sand, Louise Colet. Ilustrațiile care însoțeau cronicile și articolele erau realizate de artiști ca Gustave Doré, Cham, Bertall, Charles Maurand.

La momentul izbucnirii Războiului Ruso-Turc și al intrării trupelor române în război, președintele Republicii Franceze era mareșalul Patrice de MacMahon. Politica externă a predecesorului său Napoleon al III-lea și-a pus amprenta asupra micilor popoare aflate în componența marilor imperii. El sprijinise mișcările pentru autodeținare ale creștinilor din Imperiul Otoman, dar în aceeași măsură a încurajat și revoltele din Polonia împotriva conducerii țariste. Prin urmare, la momentul izbucnirii conflictului din Orient, Franța era oarecum ostilă ambelor tabere combatante și în consecință echidistantă în relatări.

Declarația de independență a României proclamată în Parlament la data de 9 mai 1877 nu este menționată în prestigioasa publicație franceză decât o singură dată, pe 23 iunie, în următorul context: „Proclamarea independenței de către parlament echivalează cu o declarație de război la adresa Sultanului, suzeranul României, iar alianța cu Rusia ale cărei armate îi ocupă pământul, este șubredă”.

Viziunii exaltate și romantice a contemporanilor ca M. Eminescu sau G. Coșbuc asupra victoriilor și sacrificiilor trupelor române pentru independență, li se opune relatarea seacă, precisă și lipsită de triumfalism a jurnalistului occidental. Istoriogra-

¹ Bibliotecar, Biblioteca Județeană ASTRA, Sibiu; e-mail: bibikarda1@gmail.com.

fia oficială românească din perioada comunistă abundă în interpretări elogioase și profund tributare discursului ceaușist. Aflăm că „în noaptea de 9 spre 10 mai și în zilele următoare întreaga populație și-a exprimat deplina adeziune la votul parlamentului și a dat glas, în forme variate, hotărârii de a nu precupeți niciun sacrificiu pentru a face ca neatârarea României să fie recunoscută în afară”².

Recunoașterea independenței României de către marile puteri a survenit abia peste trei ani, în februarie 1880, concretizată prin ridicarea nivelului reprezentării diplomatice de la agenție diplomatică la legație³. Eforturile diplomatice ale lui Mihail Kogălniceanu, ministru de externe la acea dată, au rămas fără rezultatul scontat. El a solicitat agenților diplomați români acreditați în Marea Britanie, Franța, Imperiul German, Imperiul Țarist și Imperiul Austro-Ungar să facă demersuri insistente pentru a obține cel puțin o atitudine binevoitoare față de Actul de la 9 Mai. Ministrul de externe francez, ducele Louis Decazes, a evitat să primească personal nota circulară din 22 mai/3 iunie 1877 prezentată de agentul român Nicolae Callimaki-Catargi⁴. Kogălniceanu se exprimase „că ne așteptam la mai multă bunăvoință din partea guvernului francez”⁵. Consolarea a venit abia în aprilie 1880, prin numirea sa în funcția de ministru plenipotențiar al României la Paris⁶. Niciunul dintre aceste evenimente importante pentru istoria națională nu este menționat în *Le Monde Illustré*.

În schimb, războiului i s-au acordat reportaje ample, grupate sub titlul „La Guerre”. Reporterii trimiși pe teren au realizat o cronologie detaliată a fiecărei etape și a fiecărui loc unde se desfășurau pregătiri și operațiuni militare. Corespondenții de război de pe frontul balcanic erau M.P. Kauffmann, M. Schonberg și M. Ferdinandus, care realizau gravurile după schițele jurnaliștilor. Ei au surprins atât aspectele militare, cât și pe cele civile, mundane. Imaginea orașelor din Moldova sau de pe Dunăre (Chișinău, Iași, Galați, Brăila, Giurgiu, Porțile de Fier, Sulina, Calafat, Orșova, insula Ada-Kalé, Turnu Severin), unde erau cantonate trupe ale armatelor rusești și românești, era în general nefavorabilă sau erau privite ca niște curiozități:

„Sosim în fața faimoasei fortărețe turcești Ada-Kalé. Nimic mai curios decât că această insulă pierdută în plină Dunăre, la o distanță de peste patru ore de navigat până la frontiera turcească, este situată exact în punctul în care, pe un țărm se află frontierele Austriei și ale României, iar pe celălalt râurile abrupte ale Serbiei. Puțin mai jos, pe malul opus, se ridică pe un platou orașelul Turnu-Severin. Această localitate care numără aproape 10.000 de locuitori seamănă cu Belgradul, cu bisericile sale grecești având cupole acoperite cu zinc, străzi largi, garduri vii pietruite și case cu un singur etaj acoperite cu țiglă roșie și cu pereții alb imaculați. Turnu-Severin este unul dintre cele mai importante centre militare și este ocupat în acest moment de numeroase detașamente ale armatei române. Pe 5 mai se sărbătorește aici, cu mare pompă, Sfântul Gheorghe, adică apărarea credinței ortodoxe. De dimineață ușile și ferestrele

² General-colonel Ion Coman, acad. Constantin C. Giurescu, acad. Ștefan Pascu, *România în războiul de independență*, București, Editura Militară, 1977, p. 182.

³ Nicolae Ciachir, *Războiul pentru independența României în contextul european (1875-1878)*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1977, p. 277.

⁴ I. Coman, C.C. Giurescu, Șt. Pascu, *op. cit.*, p. 183.

⁵ N. Ciachir, *op. cit.*, p. 280.

⁶ *Diplomația română în slujba independenței*, București, Editura Politică, 1977, p. 246.

au fost decorate cu frunze și crengi; trupe de muzicieni țigani parcurg străzile, se o-presc în fața caselor notabilităților și execută cântece naționale cu o precizie și acor-duri muzicale pe care numai această rasă le are. După amiaza, în timp ce lumea bună își etalează toaletele (ca la Paris) pe platforma grădinii publice care domină Dunărea, oamenii de rând și țăranii execută dansurile lor naționale sau horele pe terenurile vi-rane din spatele gării. Nimic mai curios decât faptul că acele hore seamănă mult cu farandola provensală și kolo sârbesc, unde bărbații și femeile se țin de mâini și se în-vârt în jurul muzicanților din mijlocul acestei hore imense. În această zi de sărbătoare dansul a ținut până seara, iar la miezul nopții orașul a adormit, în vreme ce polițiștii plasați la colțurile străzilor fluierau de zor să anunțe că totul a fost bine și că va mai dura încă o zi”⁷.

La începutul lunii martie 1877 publicația franceză relatează că în Basarabia înce-puseră pregătirile de război prin cantonarea la Chișinău a majorității trupelor rusești și a unor angajați civili ai armatei. Pe 17 martie se anunța că o unitate militară de ca-zaci de pe Don traversa satul Fălești în marșul spre Chișinău⁸.

O componentă a războiului a fost iarna grea din Basarabia anului 1877, pre-lungită până la sfârșitul lunii martie. Intemperiiile au făcut pe alocuri comunicarea a-proape imposibilă⁹:

„Plecați la amiază din Iași, pe 1 martie, am trecut Prutul pe la Ungheni pe un soare de primăvară. (...) La Cornești, aflat la jumătatea drumului spre Chișinău, au apărut primii fulgi de zăpadă care s-au așternut repede, încât într-un sfert de oră au format un strat gros de cel puțin 10 cm. La ora 10 trenul sosește la Chișinău, după nouă ore în care a străbătut 90 km. (...) Sunt de părere să rămânem la gară, dar com-panionul de călătorie și prietenul meu, Ludovic Rigondaud, se opune cu înverșunare, îi oferă două ruble unui transportator cu sania să ne ducă la Hotel Suisse, iar acesta, încântat de ofertă, se hotărăște că merită riscul. Bine echipați cu blănuri și pături, ne aventurăm pe o ceață foarte densă, că abia vedem felinarele aflate pe drum la câțiva pași de noi. Plugul de zăpadă al saniei huruie, atelajul urcă pe viscolul care într-o cli-pită ne acoperă cu o mantie albă și grea. Clopotul vizitiului se zbate jalnic în vânt. Șinele de fier ale saniei brăzdează drumul cu lamele scârțâind, gheața e adâncă, încât ne așteptăm dintr-o clipă în alta la o catastrofă. Companionul meu înjură, tună și ful-geră împotriva lui **izvovic** (vizitiu-n.n.), a cailor săi, a zăpezii și a rafalelor siberiene care se repetă cu asemenea virulență că sania derapează mereu în loc să avanseze. Caii se grăbesc, se ciocnesc între ei, se busculează. Izvovic-ul, acum incapabil să își dirijeze atelajul, își pierde capul. A sosit clipa supremă. Ce se va alege de noi? Dintr-o dată un viscol de o putere nemaiauzită ne împresoară. Sania și atelajul se îndoie în formă de unghi. Apoi nu îmi mai amintesc nimic, merg pe mâna lui Rigondaud care înjură ca un păgân. Într-o clipă se ridică în picioare: mă ajută să mă ridic mai mult mort decât viu, apoi scutură-l pe vizitiu, dezleagă caii să le permiți să vireze și, văzând la oarecare distanță un **storoj** (paznic de noapte-n.n.) care contemplă placid nenoro-cirea noastră fluturându-și steagul, îl apostrofează cu ajutorul unui torent de invective în moldovenească și în rusă, să își îndrepte eforturile înspre noi pentru a ridica sania

⁷ *La Guerre*, în „Le Monde Illustré. Journal Hebdomadaire”, nr. 1.049/19 mai 1877.

⁸ M. Schonberg, *Russes et Turcs*, în Idem, nr. 1.040/17 martie 1877.

⁹ M.P. Kauffmann, *Russie*, în Idem, nr. 1.041/24 martie 1877.

și, în curând, totul este repus pe picioare, fără daune prea mari. Storojul ne ghidează cu blândețe cu ajutorul lanternei și după două sute de metri de marș, cu zăpada până sub genunchi și câteva căderi insignifiante, ajungem la Hotel Suisse, unde îngurgităm imediat cu poftă o jumătate de duzină de cupe cu lichior național rusec, adică ceai¹⁰.

O imagine publicată în *Le Monde Illustré* la sfârșitul lunii aprilie 1877, cu soldați ruși găzduiți în gospodăria din Basarabia, aflate în satele de pe graniță, evocă o fraternitate de netăgăduit între armată și populația civilă. Viața spirituală a soldaților ruși este și ea surprinsă de corespondentul francez¹¹: „Armata rusească este foarte pioasă, nu ratează nicio slujbă religioasă; rugăciunea are loc în fiecare dimineață și în fiecare seară într-un dormitor, în fața unui preot care dă binecuvântarea. Soldații acompaniază cu voce falsă cântările bisericii ortodoxe, apoi ascultă cu religiozitate lectura din cărțile sfinte”.

La începutul lui mai 1877, publicația relatează că țarul s-a dus să-și încurajeze trupele la Chișinău și la Ungheni; armata rusească a părăsit gara din Chișinău, s-a îndreptat spre Iași, apoi s-a concentrat pe Dunărea de Jos, unde erau plasate torpile pentru a facilita construirea unui pod și eliminarea tunurilor turcești¹²; apoi a staționat în localitatea Călărași pe malul Prutului; mișcarea trupelor rusești s-a accentuat în amonte de Dunăre, în ciuda ploilor torențiale și a inundațiilor; rușii au continuat să-și folosească bateriile de luptă pe malurile fluviului și au plasat torpile pentru a distruge efectele tunurilor turcești, care au bombardat gara din Brăila în momentul sosirii marelui duce Nicolae¹³.

Pe parcursul lunii mai a anului 1877 au început să circule pe adresa redacției telegrame confuze cu declarații, apoi infirmări ale trecerii Dunării de către trupele rusești. O informație neconfirmată era aceea că pe 9 mai, după bombardarea gării Brăila de către turci, rușii ar fi deschis focul asupra insulei Ghecet și ar fi vânat infanteria turcească și distrus lucrările de fortificație și oficiul poștal. Pe 12 mai, cel mai puternic tun turcesc, amplasat în spatele insulei, ar fi bombardat Brăila. Bateriile rusești de pe Dunăre ar fi reușit să stingă focul. Turcii au lansat și ei obuze asupra localităților Oltenița și Bechet. Bombardamentul continua foarte activ între Vidin și Calafat, de către armata română intrată definitiv în campanie: „Biserica din Calafat a fost în flăcări. Bateriile românești sunt situate pe înălțimile care domină marele oraș-cetate turcesc Vidin, cu numeroasele sale minarete. Calafat este un punct strategic de o importanță reală pentru că este singurul punct unde țărmlul românesc îl domină pe cel turcesc¹⁴”.

Sosirea marelui duce Nicolae la București a fost un eveniment major în parcursul evenimentelor. Se spunea în ziar că ducele a jucat un rol chiar mai mare decât fratele său pe toată durata acțiunii, reușind să depisteze spionii turci aflați în număr mare în împrejurimi.

¹⁰ Idem, *La Tempête de neige des premiers jours de mars en Russie et en Roumanie*, în Idem, nr. 1.042/31 martie 1877.

¹¹ Idem, *L'Armée Russe a Kischeneff*, în Idem, nr. 1.046/28 aprilie 1877.

¹² Idem, *Départ de troupes russes de la gare de Kischeneff*, în Idem, nr. 1.047/5 mai 1877.

¹³ Idem, *Cantonement de Kalarash, entre Kischeneff et Kornechti, bords du Pruth*, în Idem, nr. 1.048/12 mai 1877.

¹⁴ *La Guerre*, în Idem, nr. 1.049/19 mai 1877.

La începutul lunii iunie publicația anunța iminenta sosire a țarului Alexandru al II-lea în România, care urma să inspecteze Cartierul General al armatei rusești, stabilit la Ploiești. Vizita suveranului rus se preconiza „a fi semnalul unei viguroase ofensive a armatei de pe Dunăre”. Țarul, însoțit de fratele său, marele duce, au fost primiți la Ploiești de generalul Florescu și municipalitatea orașului, care le-au oferit pâine și sare. S-a intonat imnul imperial, iar legiunea de voluntari bulgari a făcut serviciul de onoare prezentând armele. Țarul i-a salutat pe generalul Florescu și colonelul Gaillard, atașatul militar francez: „Drapele rusești și românești, frunze și ghirlande au împodobit casele și străzile aglomerate și umplute de mulțimea care ovaționa până la sosirea la casa Nicolescu, transformată în cartier general”¹⁵.

Operațiunile de pe insula Ada Kaleh, relatate în iulie 1877, se afirmă că au fost impulsionate de prezența generalului rus Dragomirov și a fiului ducelui Nicolae: „La orele 3 dimineața trupele s-au înarmat. Generalul Dragomirov s-a plasat în mijlocul soldaților și le-a spus: «Copiii mei, vom ataca primii; în față îi avem pe turci, în spate Dunărea. Nu ne retragem; mărșăluți mereu cu baionetele întinse!». Turcii, care nu se așteptau la debarcare, au fost literalmente luați prin surprindere și primele trupe au pășit repede fără să li se opună decât o slabă rezistență. Fiul Marelui Duce Nicolae a luat parte la traversare și a cunoscut botezul focului. La un moment dat, sub focul îngrozitor al turcilor, a spus: «Haideti prieteni, stați în poziție verticală, nu suntem la biserică aici!». Lupta s-a dus neobosită; toate rănile rușilor le-am văzut în spitalele și ambulanțele din Zimnicea. Pierderile rușilor au fost 769 de oameni, dintre care 250 răniți. Cât despre turci îmi e dificil să precizez exact, otomanii mereu fură majoritatea răniților de pe câmpul de bătălie. În ciuda eforturilor lor, peste 200 de cadavre au rămas pe câmp”¹⁶.

Referitor la reduta de la Plevna, despre care istoriografia românească abundă în informații, opinia publică franceză afla că „Apărarea Plevnei este un dezastru. S-a confirmat pierderea a 10.000 de oameni lăsați de ruși pe câmpul de bătălie. «Daily News» anunță din Zimnicea că la Plevna rușii au fost complet dezlănțuiți: toate rutele din Bulgaria erau pline de trupe dezorganizate bătând în retragere fără ordin; ofițeri fără soldați, soldați fără ofițeri, trupe ale tuturor armelor, în fine, un haos indescriptibil”¹⁷.

Interesantă este o imagine apocaliptică a locuitorilor din Cernavodă, care se refugiau sperați din calea războiului: „Populația a fugit prin toate porțile intrând în vii și în afara razei de acțiune a tunurilor. Gara din Cernavodă a devenit punctul central, locul de reuniune al tuturor. Grămezi uriașe de bagaje au aglomerat stația. Toate aceste rămășițe ale unei prosperități trecute i-au grupat în tăcere pe fugarii de toate naționalitățile. Scene sfâșietoare de război!”

Și ultimele relatări ale operațiunilor armatei române de la redutele Plevna și Grivița le marca *Le Monde Illustré*: „Seara s-a dat asaltul la redută. Primul rând de parapeti a căzut în mâinile românilor. În fața rezistenței opusă de către turci, românii au primit ordin de retragere, care a avut loc pașnic. Pierderile sunt de 50 de morți și

¹⁵ M. Ferdinandus, *Bucharest. Arrivée du Czar et de la Famille impériale au palais du prince Charles*, în Idem, nr. 1.054/23 iunie 1877.

¹⁶ Dick, *Passage du Danube à Simnitsa*, în Idem, nr. 1.058/21 iulie 1877.

¹⁷ *La Guerre*, în Idem, nr. 1.061/11 august 1877.

200 de răniți, dintre care cinci ofițeri și un locotenent-colonel. Spiritul armatei este excelent. În extrema dreaptă, prin ceață, vedem focurile intermitente ale infanteriei române. La ora cinci și jumătate după amiază, prima brigadă rusească din a cincea divizie, care s-a format în râpa din dreapta Griviței, se lansează la atacul mării redute turcești care domină satul și care trebuie să atace dinspre partea stângă, în timp ce trupele române vor ataca din partea dreaptă. Deodată cu rușii, batalionul din Botoșani al regimentului 14 dorobanți intră în redută pe partea opusă, înfige drapelul românesc cu vulturul pe parapet și confiscă bateria turcească¹⁸. Abia aici regăsim gloriificarea rolului trupelor românești din versurile poetului Vasile Alecsandri din poezia „Peneș Curcanul”:

„Allah! Allah! – turcii răcnesc,
Sărind pe noi o sută.
Noi punem steagul românesc
Pe crâncena redută”.

Lista ilustrațiilor:

Fig. 1 – București. Sosirea Majestății Sale Imperiale marele duce Nicolae la Gara de Nord.

Fig. 2 – Soldați ruși cantonați la locuitorii din Basarabia. Camera unui ofițer de cazaci la Chișinău.

Fig. 3 – București. Sosirea țarului și a familiei imperiale la palatul principelui Carol I.

¹⁸ *La Guerre*, în Idem, nr. 1.071/20 octombrie 1877.

Fig. 1

Fig. 2

Fig. 3